

ΝΙΚΟΣ
ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

21

ΙΣΤΟΡΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΟ

1821

ΓΝΩΣΤΑ ΚΑΙ ΑΓΝΩΣΤΑ
ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΩ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Πρώτη έκδοση Μάρτιος 2026

Επιμέλεια έκδοσης Μαρία Γονιδάκη

Σχεδιασμός εξωφύλλου Γιώτα Αλεξάνδρου

© 2025, Εκδόσεις **ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

και Νίκος Γιαννόπουλος

ISBN 978-618-03-4819-4

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 82382

Κ.Ε.Π. 6598, Κ.Π. 23148

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα

τηλ.: 211 3003500, fax: 211 3003562

metaixmio.gr · metaixmio@metaixmio.gr

Κεντρική διάθεση

Ασκληπιδίου 18, 106 80 Αθήνα

τηλ.: 210 3647433, fax: 211 3003562

Βιβλιοπωλεία ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

- Ασκληπιδίου 18, 106 80 Αθήνα

τηλ.: 210 3647433, fax: 211 3003562

- Πολυχώρος, Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα

τηλ.: 211 3003580, fax: 211 3003581

ΝΙΚΟΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

21 ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ 1821

Γνωστά και άγνωστα
γεγονότα του Αγώνα

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Στη γυναίκα μου Δήμητρα
και
στον γιο μου Θάνο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
1. Νικηταράς «Η πατρίς αγνωμονούσα»	15
2. Η μάχη της Κλείσοβας (25 Μαρτίου 1826) Η λησμονημένη εποποιία	21
3. Μεσολόγγι 1826 Η πείνα λυγίζει τους ελεύθερους πολιορκημένους . . .	27
4. Η καθιέρωση της γαλανόλευκης Η «πνοή» της ελευθερίας.	33
5. Η διάλυση της πολιορκίας της Πάτρας Η υπονόμευση του Κολοκοτρώνη	41
6. Καραϊσκάκης Ο «πρύτανις» της βωμολοχίας	47
7. «Τη συνδρομή σας, παρακαλώ!» Οι επικές απαντήσεις των Μεσολογγιτών στις τουρκικές προτάσεις παράδοσης.	57
8. Η άλωση της Τριπολιτσάς Η ευθύνη των σφαγών	65
9. Η «πυραμίδα» της Αράχοβας Το μακάβριο τρόπαιο του Καραϊσκάκη.	73
10. Παπαφλέσσας Η σκοτεινή όψη	79

11. Παπαφλέσσας Σύροντας έναν ολόκληρο λαό στην επανάσταση . . .	87
12. Ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο Είχε πτηθεί πριν από τη ναυμαχία του Ναυαρίνου;	97
13. Ο θάνατος του Καραϊσκάκη Ένα ανεξιχνίαστο μυστήριο.	107
14. Γενίτσαροι Γιατί δεν πολέμησαν τους Έλληνες επαναστάτες; . . .	121
15. Ο χορός του Ζαλόγγου Εθνικός μύθος ή πραγματικότητα;	129
16. Οι ευνοϊκές συνθήκες για την Επανάσταση Ήταν το 1821 ο κατάλληλος χρόνος για την έναρξη του Αγώνα;	139
17. Η επανάσταση στην Κρήτη Οι αδικαίωτες θυσίες	147
18. Η φλεγόμενη εκδίκηση Ο Κανάρης πυρποπολεί την τουρκική ναυαρχίδα στη Χίο	157
19. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης Η διαμόρφωση ενός στρατιωτικού ηγέτη	169
20. Το ολοκαύτωμα της Νάουσας Το αίμα των αγωνιστών ποτίζει τη μακεδονική γη. . . .	179
21. Μαντώ Μαυρογένους – Δημήτριος Υψηλάντης Ένας τραγικός έρωτας στα χρόνια του Αγώνα. . . .	193
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.	203
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	207

ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ

«Η πατρίς αγνωμονούσα»

Ο μελετητής των μαχών της Επανάστασης θα διαπιστώσει πως ο Νικηταράς συμμετείχε στις περισσότερες από αυτές. Σύμφωνα επίσης με μαρτυρίες συμπολεμιστών του, κατά τη διάρκεια του Αγώνα, εξολόθρευσε πάνω από 300 εχθρούς. Ο ίδιος υποστήριζε ότι αυτός ο αριθμός αντιστοιχούσε μόνο σε ένα εξάμνηο! Προσπάθησε να σταματήσει τη σφαγή των αμάχων της Τριπολιτσάς, ενώ αρνήθηκε να πάρει μερίδιο από τα λάφυρα στα Δερβενάκια. Αντίθετα, παρέδωσε τις «δάφνες» της μάχης στον δικαστή Πολυζωίδη, ο οποίος αντιστάθηκε στην καταδίκη του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.

Η ανιδιοτέλεια, ο πατριωτισμός και η γενναιότητά του ισοδυναμούσαν, σύμφωνα με την κυβέρνηση, με μια θέση ζητιάνου! Ο Νικηταράς πέρασε τα τελευταία χρόνια της

ζωής του απλώνοντας το χέρι για την ελεημοσύνη των περαστικών. Ήταν το ίδιο χέρι που έσπασε τρία σπαθιά στα Δερβενάκια σκορπίζοντας τον τρόμο στους Τούρκους.

Όποιος σήμερα θα επιθυμούσε να επισκεφθεί τον τάφο του δεν θα το καταφέρει. Γιατί τάφος δεν υπάρχει!

Το καλοκαίρι του 1834 σημειώθηκε εξέγερση στη Μεσσηνία με πρωταγωνιστές τους στενούς συνεργάτες του Κολοκοτρώνη και του Νικηταρά, κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, Γιαννάκη Γκρίτσαλη και Μητροπέτροβα. Ο Νικηταράς συνελήφθη (6 Αυγούστου 1834) με την κατηγορία ότι υπέθαλψε την αντιοθωνική αυτή εξέγερση. Τελικά το στρατοδικείο δεν τόλμωσε να τον καταδικάσει και τον άφησε ελεύθερο. Πικραμένος από τις άδικες αυτές διώξεις ο Νικηταράς αποστασιοποιήθηκε από το οθωνικό κράτος και δεν ζήτησε το παραμικρό ως ανταμοιβή για τις υπηρεσίες του. Τη στιγμή που οπλάρχηγοί μικρότερης εμβέλειας απολάμβαναν κάθε είδους τιμές, εκείνος παρέμενε παραγκωνισμένος και λησμονημένος.

Με τον καιρό διαμόρφωσε την άποψη πως η οθωνική μοναρχία ήταν υπεύθυνη για τις διώξεις πλήθους αγωνιστών, για την καταπίεση του λαού, για τη δημιουργία προβλημάτων στην Ορθόδοξη Ελληνική Εκκλησία, αλλά και για την εγκατάλειψη των αλύτρωτων Ελλήνων της Μακεδονίας, της Θράκης, της Θεσσαλίας, της Ηπείρου, της Κρήτης και των νησιών του Αιγαίου. Έτσι, το 1838 ήλθε σε επαφή με τον νεότερο αδελφό του δολοφονηθέντος κυβερ-

νήτη, τον Γεώργιο Καποδίστρια, και μαζί αποφάσισαν την ίδρυση μιας μυστικής οργάνωσης με την επωνυμία «Φιλορθόδοξος Εταιρεία». Στόχος ήταν η εξέγερση των περιοχών που βρίσκονταν ακόμη υπό οθωμανική κυριαρχία, ο εξαναγκασμός του Όθωνα να δεχθεί το ορθόδοξο δόγμα και η δημιουργία μιας κυβέρνησης στην οποία ουσιαστικό ρόλο θα διαδραμάτιζαν οι παλαιοί συνεργάτες του Ιωάννη Καποδίστρια. Τα περισσότερα κείμενα της εποχής πάντως εμφανίζουν ως εμπνευστή της όλης ιδέας τον Ρώσο πρεσβευτή στην Αθήνα Γαβριήλ Κατακάζη. Πιθανώς ο ραδιούργος διπλωμάτης, θέλοντας να εξυπηρετήσει τον στόχο της κυβέρνησής του (που δεν ήταν άλλος από την εκθρόνιση του Όθωνα), εκμεταλλεύτηκε τη φιλοπατρία του Νικητάρá και τη δυσaréσκειά του απέναντι στο οθωνικό καθεστώς. Ο οπλαρχηγός πιθανώς δελεάστηκε από το όραμα της απελευθέρωσης των αλύτρωτων αδελφών και αποδέχθηκε ότι, για να γίνει αυτό πραγματικότητα, έπρεπε να επιχειρήσουν ορισμένες τολμηρές ενέργειες εναντίον του βασιλιά (να τον συλλάβουν και να τον εξαναγκάσουν να ασπαστεί το ορθόδοξο δόγμα ή να παραιτηθεί). Τελικά η συνωμοσία αποκαλύφθηκε και ο Νικητάρás και ο Γεώργιος Καποδίστριας συνελήφθησαν και φυλακίστηκαν στις 22 Δεκεμβρίου 1839.

Οι άθλιες συνθήκες κράτησης (υπερβολική υγρασία στο κελί, απαγόρευση κάθε επικοινωνίας, ξυλοδαρμοί από τους δεσμοφύλακες, πεισματώδης άρνηση του Βαυαρού γιατρού

να δώσει άδεια μεταφοράς του σε νοσοκομείο) προκάλεσαν ανεπανόρθωτες βλάβες στην ήδη κλονισμένη υγεία του αγωνιστή. Το οθωνικό κράτος πέτυχε ό,τι δεν κατάφεραν οι Τούρκοι. Στο μεταξύ η καποδιστριακή παράταξη, για να αποφύγει την ενοχοποίηση, εγκατέλειψε όλα τα επαναστατικά της σχέδια. Ταυτόχρονα, εξαφάνισε κάθε στοιχείο και μαρτυρία που θα επιβάρυνε τη θέση της. Έτσι, οι ενδείξεις οι οποίες συγκεντρώθηκαν από τις αστυνομικές αρχές δεν ήταν αρκετές για να στηριχθεί η κατηγορία της εσχάτης προδοσίας. Επιπλέον, επειδή οι συνωμότες ανήκαν σε μια παράταξη την οποία στήριζε η ρωσική διπλωματία, η οθωνική κυβέρνηση υποβίβασε την κατηγορία σε απλό πλημμέλημα για να μη δυσανεστήσει τον τσάρο.

Η δίκη του Νικηταρά και του Καποδίστρια πραγματοποιήθηκε στις 11 Ιουλίου 1840 στο Πλημμελειοδικείο Αθηνών. Επειδή δεν αποδείχθηκε από την ανακριτική διαδικασία η ύπαρξη μελών της Εταιρείας (δύο άτομα από μόνα τους δεν μπορούσαν να αποτελέσουν συνωμοτική οργάνωση), το δικαστήριο αθώωσε τους κατηγορούμενους. Η απόφαση του δικαστηρίου εξόργισε τον Όθωνα, ο οποίος επιχείρησε να την ανατρέψει, διατάσσοντας την απέλαση του Καποδίστρια και τον εγκλεισμό του Νικηταρά στις φυλακές της Αίγινας.

Έπειτα από 14 μήνες, χάρη στις έντονες πιέσεις παλαιών συμπολεμιστών του που είχαν πρόσβαση στα ανάκτορα, αλλά και της εφημερίδας Αιών η οποία υποστήριξε

μαχητικά τον μεγάλο πατριώτη, ο Όθωνας τού απένειμε χάρη.

Στις 18 Σεπτεμβρίου 1841 ο Νικηταράς επέστρεψε στο φτωχικό του σπίτι στον Πειραιά, όπου τον περίμεναν η οικογένειά του και πολλοί φίλοι του. Όμως δεν υποδέχθηκαν τον αγέρωχο πολεμιστή, τον φόβο και τρόπο των εχθρών, αλλά έναν άρρωστο και εξαντλημένο γέροντα.

Το προσωπικό του δράμα δεν είχε κορυφωθεί ακόμα. Η επιστροφή του προκάλεσε τέτοια συναισθηματική φόρτιση στη μικρότερη κόρη του, ώστε αυτή έχασε τα λογικά της. Η νέα δυστυχία τού έδωσε τη «χαριστική βολή». Η κακή ψυχολογική του κατάσταση επιδείνωσε ακόμα περισσότερο την υγεία του. Σιγά σιγά άρχισε να χάνει την όρασή του και λίγο πριν πεθάνει, τυφλώθηκε τελείως. Η άδεια ζητιάνου στην «προνομιακή» θέση έξω από την εκκλησία της Αγίας Ειρήνης ήταν το μικρόψυχο «ευχαριστώ» του κράτους!

Μικρές «αναλαμπές» ήταν η αναγνώριση της τεράστιας προσφοράς του και η αποκατάστασή του από τους πρωταγωνιστές της Επανάστασης του 1843. Η πρώτη κυβέρνηση του απένειμε τον βαθμό του υποστράτηγου και το 1847 τον διόρισε γερουσιαστή. Οι τιμές βελτίωσαν την οικονομική του κατάσταση αλλά όχι την κλονισμένη υγεία του. Τα ξημερώματα της 25ης Σεπτεμβρίου 1849 ο ανίκητος «Τουρκοφάγος» απεβίωσε. Στη νεκρολογία του, η οποία δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Αιών, αναφέρθηκε ότι οι μάχες στις

οποίες συμμετείχε ξεπερνούσαν σε αριθμό τα χρόνια της ηλικίας του. Τα παραπάνω δεν παρουσιάζονται ως υπερβολή αν αναλογιστούμε ότι εκτός από τις μεγαλύτερες και αποφασιστικότερες μάχες του Αγώνα (Βαλιέτσι, Δολιανά, Δερβενάκια, Αράχοβα, Μεσολόγγι, Φάληρο κ.λπ.) έλαβε μέρος και σε δεκάδες άλλες. Μέσα σε τέσσερις μόνο μήνες (από τα μέσα Μαΐου μέχρι τις 23 Σεπτεμβρίου 1821) συμμετείχε σε περισσότερες από είκοσι μάχες και συμπλοκές γύρω από την Τριπολιτσά. Ενταφιάστηκε δίπλα στον Θ. Κολοκοτρώνη στο Α΄ Νεκροταφείο Αθηνών. Ωστόσο φαίνεται πως ο θάνατος της γυναίκας και των παιδιών του και η έλλειψη στενών συγγενών και άμεσων απογόνων στάθηκε αφορμή να μην ενδιαφερθεί κανένας για τη σορό του. Τη στιγμή που χώρες με σαφώς μικρότερη στρατιωτική ιστορία από αυτή της Ελλάδας «χτενίζουν» τα πέρατα της οικουμένης για να βρουν τα οστά στρατιωτών τους, να τα επαναφέρουν στην πατρίδα και να τα ενταφιάσουν με τις πρέπουσες τιμές, η πατρίδα μας αγνοεί την τύχη των οστών των περισσότερων πολεμιστών, που χάρη στην προσωπική τους θυσία, της επέτρεψαν να συνεχίσει την ιστορική της πορεία.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ **1821**
ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΜΙΑ ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΗ ΠΟΡΕΙΑ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.
ΗΤΑΝ ΕΝΑ ΜΟΣΑΪΚΟ ΑΠΟ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ,
ΟΝΕΙΡΑ, ΛΑΘΗ, ΘΥΣΙΕΣ
ΚΑΙ ΚΥΡΙΟΣ ΑΣΥΛΛΗΠΤΟ ΠΕΙΣΜΑ.

Ακόμα και δύο αιώνες μετά, ο Αγώνας για την εθνική παλιγγε-
νεσία εξακολουθεί να γεννά ερωτήματα και νέες αναγνώσεις.
Το βιβλίο αυτό, μέσα από 21 αυτοτελείς ιστορίες, απομακρύ-
νεται από τη μονοδιάστατη, αναθεωρητική αφήγηση της σύγ-
χρονης ιστοριογραφίας και προσεγγίζει τον Αγώνα ως ένα
σύνθετο ιστορικό φαινόμενο, όπου η στρατιωτική δράση συνυ-
πάρχει με πολιτικές συγκρούσεις, ανθρώπινους χαρακτήρες,
διεθνείς παρεμβάσεις και μηχανισμούς συλλογικής μνήμης.

Με κριτική ματιά και αξιοποίηση των ιστορικών πηγών, φωτί-
ζονται γνωστά και λιγότερο γνωστά γεγονότα, αποδομούνται
παγιωμένοι μύθοι, ενώ αναδεικνύονται η πολυπλοκότητα και
οι ποικίλες αμφισημίες αυτής της περιόδου, προβάλλοντας
μια πιο ανθρώπινη και ρεαλιστική αποτύπωσή της.

ISBN: 978-618-03-4819-4

9 786180 348194

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 84819

metaixmio.gr

ΔΙΑΘΕΣΙΜΟ
ΚΑΙ ΣΕ

e-book